

Mimořádně nadaní v novém systému vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami

Datum: 22. 2. 2018 Autor/autoři: [Mgr. Veronika Doležilová](#) Rubrika: [Inkluze](#)

Být nadaným či mimořádně nadaným dítětem je laickou a zatím mnohdy i odbornou veřejností obecně vnímáno jako mít ve škole výhodu oproti ostatním dětem, protože chytré dítě nepotřebuje ve škole nic navíc, všemu rozumí a lehce se učí. Kromě toho se pojmem nadání rozumí i dovednost v jiné oblasti než kognitivní, nejčastěji v oblasti sportovní či umělecké v nejširším smyslu slova. Už jen z tohoto vymezení je patrné, že nadání není jen jedno, a proto je potřebné vždy uvádět, o jaký druh nadání jde.

Ne všechny tzv. chytré děti ("jedničkáři"?) jsou však dětmi nadanými a děti nadané naopak vůbec nemusejí z pohledu školních výsledků vynikat. Kognitivně mimořádně nadané jsou mnohem častěji děti, které se nějakým způsobem liší, ale protože jejich nadání není identifikováno, není známa příčina jejich odlišnosti. Ta se však může - nejen z hlediska vzdělávání - projevit i negativním způsobem.

Protože se budu věnovat hlavně kognitivně mimořádně nadaným dětem v novém systému podpurných opatření, který zavedla tzv. inkluzivní novela školského zákona (č. 561/2004 Sb. a č. 82/2015 Sb.), budu používat nadání a mimořádné nadání ve smyslu nadání kognitivního. Pokud výslovně neuvedu jen jednu z kategorií, tj. nadání a mimořádné nadání, budu nadáním označovat kategorie obě. Nadání nekognitivní povahy pak budu označovat jako nadání ke konkrétní činnosti.

Zaměření na nadané děti je dáno tou skutečností, že tzv. inkluzivní novela výrazně rozšířila definici dítěte se speciálními/odlišnými vzdělávacími potřebami (dále jen "SVP"), na podpurná opatření mají děti nárok, proto jsou školy povinny jim přiznaná podpurná opatření poskytovat a stát je povinen zajistit jejich financování ze státního rozpočtu.¹⁾

Nesoustředím se tedy na vlastní odbornou pedagogickou a psychologickou práci s nadanými, naopak se zaměřím na parametry nového systému vzdělávání dětí se SVP.

Z vývoje podpory mimořádně nadaných ve vzdělávání

Do roku 2005 nebylo formálně stanoveno, kdo nadání dětí pro účely vzdělávání zjišťuje, protože vyhláška o výchovném poradenství (č. 130/1980 Sb.) pouze uváděla jako jednu z nových činností pedagogicko-psychologických poraden (dále jen "PPP") věnovat "*zvláštní pozornost (...) žákům nadaným a talentovaným*" [§ 4 odst. 2 písm. b)]. Tato historicky první právní terminologie se, mimochodem, používá ve školství i v současnosti právě pro označení té kategorie dětí, která má výborné výsledky nejen při samotném vzdělávání, ale i v dalších aktivitách. Tím dochází v praxi k záměně pojmu "nadání / mimořádné nadání" s pojmem "výborné školní výsledky / školní výkon" v neprospěch nadání jako takového.

Mimořádně nadaní přitom byli historicky první skupinou, které školská legislativa přiznávala možnost odlišného vzdělávání. Nešlo ovšem o děti, které se vzdělávaly na základních, či dokonce v mateřských školách. Původně se tato možnost, ne nárok, vztahovala na studující středních škol, protože jen mimořádně nadanému "studentovi"²⁾ bylo možné podle školského zákona z roku 1984 (č. 29/1984 Sb.) povolit vzdělávání podle individuálního studijního plánu (dále jen "ISP"). Nešlo tudíž o podpůrné opatření, jak jej chápeme dnes a jak ho také upravuje dnešní školský zákon. Nejednalo se proto ani o nárok dětí na středních školách daný rozhodnutím PPP o odlišných vzdělávacích potřebách a o přiznání potřebných podpůrných opatření.

Střední školy tehdy vůbec nemusely respektovat zprávy PPP. Stejně tak to nebyla povinnost žádné školy před 1. zářím 2016, tedy před nabytím účinnosti tzv. inkluzivní novely. V pravomoci ředitele každé střední školy bylo se rozhodnout, jestli identifikovanému nadanému vzdělávání podle ISP povolil, nebo ne. Navíc ISP mimořádně nadaných nebyl nástrojem k realizaci podpůrných opatření, ale pouze zajištěním organizace přípravy a vykonání zkoušek při "*zachování obsahu i rozsahu stanoveného učebním plánem a učebními osnovami (...)*" (§ 42 odst. 2 školského zákona z roku 1984 a § 5 odst. 5 vyhlášky č. 124/1984 Sb.).³⁾ Šlo tedy o nástroj k organizaci akcelerace dítěte na střední škole, ne k rozvoji nadání a každodenní práce s nadanými při vlastním vzdělávání.

O tom, jestli je dítě mimořádně nadané, či nikoli, jsou od roku 2005 oprávněny rozhodovat pouze PPP [viz § 2 písm. c) vyhlášky č. 72/2005 Sb.]. To mj. znamená, že o existenci nadání nerozhodují školy, resp. jednotliví učitelé či jiné subjekty, ale výlučně PPP provedením odborného vyšetření a jeho vyhodnocením.

Právní definice nadání a mimořádného nadání

Kdo je nadaným a mimořádně nadaným dítětem a co je nadání a mimořádné nadání, školský zákon z roku 1984, stejně jako platný školský zákon neříkají. Naopak, vyhláška č. 27/2016 Sb. jako nový prováděcí předpis *de facto* převzala definici mimořádně nadaného dítěte od své předchůdkyně, vyhlášky č. 73/2005 Sb. Význam nové definice spočívá v tom, že za mimořádně nadané už není považováno **výhradně dítě "jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně (...)"**, ale "**(...) především" dítě** s takovým rozložením schopností.

Z této definice vyplývá, že za mimořádně nadaného se už nepovažuje striktně jen ten, kdo dosáhne při odborném vyšetření celkové hranice alespoň IQ 130, ale každé dítě, které se jako nadané projevuje, tj. má identifikovány znaky nadaného.⁴⁾ Z definice nadaného je jednoznačné, že vůbec nemusí jít o dítě s výbornými školními výsledky, tj. že školní výsledky nejsou spolehlivým znakem nadání. Současně je tato právní definice mimořádně nadaného dítěte definicí bez určení znaků nadání a jeho mimořádnosti, protože pro identifikaci "mimořádnosti" je rozhodující "mimořádná" úroveň. Právní předpisy tak nedefinují, co se onou "mimořádností" rozumí. Jde o typický příklad definice, která k definování pojmu tento pojem současně sama používá, v důsledku čehož jí chybí obsah (tzv. definice kruhem).

Pokud si však uvědomíme, že až do roku 2005 neexistovala v České republice formální veřejná instituce, která by se zjišťováním nadání a posuzováním vzdělávacích potřeb nadaných při vzdělávání věnovala, a školský zákon znal nadané jen ve skupině středoškoláků, jde o první kroky k uchopení nejen kognitivního nadání právě z pohledu

vzdělávacích potřeb dětí. V praxi se tak i nadále vychází z odborné definice nadání a je otázkou, zda je vůbec potřeba mít i definici právní, jako je tomu v případě definice dítěte se SVP. Ta slouží právě k tomu, aby byly identifikovatelné odlišné vzdělávací potřeby dětí bez ohledu na příčinu, ne k rozlišování mezi jednotlivými druhy znevýhodnění, natožpak k rozlišování mezi znevýhodněním, které je jako znevýhodnění i obecně vnímáno, a znevýhodněním, které je naopak v podstatě podvědomě vnímáno jako "výhoda", tj. typicky nadání.

Nadání jako SVP dítěte aneb co obsahuje tzv. inkluzivní novela a vyhláška č. 27/2016 Sb.

Co se týče podpory nadání obecně, Česká republika přijala v roce 2014 *Koncepci rozvoje podpory nadání a péče o nadané na období 2014-2020*⁵⁾ (dále jen "*Koncepce nadání*"). *Koncepce nadání* již v době vrcholících legislativních prací na tzv. inkluzivní novele školského zákona v roce 2014 jednoznačně identifikovala nedostatky i v právní úpravě vzdělávání nadaných, a tedy i potřebu takové právní úpravy, která zahrne nadané do kategorie dětí s odlišnými vzdělávacími potřebami. V *Koncepci nadání* je výslovně uvedeno, že "*(...) většina učitelů považuje nadané děti za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, školský zákon je zatím do této skupiny (...) nezařazuje*".⁶⁾ Proto se zaměřím v následující části na to, zda a jak tzv. inkluzivní novela tomuto koncepčnímu pojetí vyhověla, nebo nevyhověla.

Podstatnou změnou, kterou tzv. inkluzivní novela zavedla, je změna v chápání odlišných vzdělávacích potřeb. To se projevilo i ve zcela nové koncepci definice dítěte se SVP. Za dítě se SVP již není považováno dítě se "školským" zdravotním postižením, či zdravotním nebo sociálním znevýhodněním. Nově je dítětem se SVP každé dítě, které "*pro naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění svých práv potřebuje podpůrné opatření*", tj. nezbytnou úpravu ve vzdělávání. Podpůrná opatření pak mají odpovídat "*zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte*" (§ 16 odst. 1). Ani jedna ze tří uvedených situací však není výslovně školským ani jiným právním předpisem definována, což znamená, že neexistuje její závazný právní popis či vysvětlení. Jde o tzv. neurčitý právní pojem, kterým se právo mnohdy v podstatě brání požadavkům na přesný popis všech situací, které mohou v reálném životě nastat. Do takto obecně vymezené skupiny SVP je možné nadání jako odlišnou vzdělávací potřebu zahrnout. K tomu je potřeba zohlednit i tu skutečnost, že vzdělávací možnosti nadaných a jejich naplnění jsou vždy odlišné od standardu českého vzdělávacího systému.

Nová definice dítěte se SVP tak opouští koncepci odlišnosti jako objektivního nedostatku schopností dítěte a zavádí koncepci podpory všem dětem, které mají v českém vzdělávacím systému odlišné vzdělávací potřeby. To znamená, že tato definice dítěte se SVP nově zahrnuje i děti nadané, a to jak ty, které jsou nadány bez dalších SVP, tak ty, které mají i další odlišné vzdělávací potřeby - tzv. dvojí výjimečnost. Rozhodující proto není druh odlišné vzdělávací potřeby, ale pouhá její existence, kterou pro účely vzdělávání posuzují školská poradenská zařízení (dále jen "ŠPZ"), v případě nadání pak PPP.

Rizika spojená s nerespektováním koncepce nadání jako SVP

Od roku 2005 obsahuje školský zákon individuální vzdělávací plán (dále jen "IVP", viz § 18), který se používal až do roku 2016 jak pro nadané, tak pro děti se SVP. Tento IVP však vzešel z koncepce ISP pro středoškoláky, což znamená, že IVP podle § 18 není a nikdy nebyl podpůrným opatřením jako IVP, který je zcela nově jako podpůrné opatření uveden ve výčtu podpůrných opatření právě v § 16 odst. 2 písm. f). Od 1. září 2016 tak školský zákon obsahuje dva druhy IVP, IVP jako podpůrné opatření a IVP podle § 18. V praxi to znamená, že pokud ŠPZ identifikuje nadání dítěte jako příčinu odlišných vzdělávacích potřeb, pak přiznává dítěti potřebná podpůrná opatření včetně IVP podle § 16, ne IVP podle § 18. Je tomu tak proto, že o IVP jako podpůrném opatření podle § 16 rozhoduje pouze ŠPZ a nikdo jiný, zatímco o IVP podle § 18 rozhoduje pouze ředitel školy na žádost zákonného zástupce dítěte. Vzájemně si do svých pravomocí nezasahují. I přesto, že se obě úpravy odlišného vzdělávání jmenují shodně - IVP, mají rozdílnou příčinu, smysl i obsah. Jde o tzv. rozdílný právní režim.

Naopak IVP podle § 18 stále najde uplatnění v případě úpravy organizace vzdělávání dětí bez SVP, hlavně dětí sportujících a umělecky činných. Podstatou jejich potřeb je zajistit odlišnou organizaci školní práce a přípravy na vyučování, stanovit způsob ověřování získaných znalostí a dovedností, upravit docházku do školy či určit způsob omlouvání absencí apod. V těchto případech ŠPZ nezjišťuje SVP těchto dětí podle vyhlášky č. 27/2016 Sb., pouze se vyjadřuje podle obecné poradenské vyhlášky č. 72/2005 Sb. ke vhodnosti tohoto jiného vzdělávacího režimu.

Toto jednoznačné rozlišení je nezbytné právě proto, že při zjišťování odlišných vzdělávacích potřeb postupuje ŠPZ podle vyhlášky č. 27/2016 Sb. Z tohoto důvodu ŠPZ přiznává podpůrná opatření včetně IVP a jejich financování jen podle § 16 odst. 2 školského zákona, ne podle § 18 či dalších, které podpůrná opatření neobsahují. Pokud by tak ŠPZ postupovalo, překročilo by svou pravomoc a šlo by o protizákonný postup (viz např. "rozhodnutí" ŠPZ o potřebě tzv. domácího vzdělávání podle § 41 nebo "rozhodnutí" o uvolnění z předmětu podle § 50 odst. 2 školského zákona jako o podpůrných opatřeních).⁷⁾

To znamená, že pokud by ŠPZ v případě nadaných nepostupovalo podle vyhlášky č. 27/2016 Sb., ale podle obecné poradenské vyhlášky č. 72/2005 Sb., která neupravuje vlastní postup ŠPZ ke zjišťování příčin obtíží dětí při vzdělávání a rozhodování o přiznání podpůrných opatření, nemohlo by vydávat ani rozhodnutí o podpůrných opatřeních bez ohledu na jejich druh.

Nelze ani tvrdit, že nadaným dětem je možné přiznávat pouze některá podpůrná opatření (pomůcky), protože dělení dětí podle druhu SVP je koncepcí právní úpravy, která se v předcházejícím systému, platném do 31. srpna 2016, neosvědčila právě kvůli neadresnosti vůči potřebám dětí. Proto od ní bylo také upuštěno. Navíc i tento názor na nárok nadaných jen na některá podpůrná opatření otevřeně přiznává, že je potřeba s dětmi při identifikaci nadání zacházet jako s jakýmkoli jiným dítětem při zjišťování SVP, protože by nebylo možné bez postupu podle vyhlášky č. 27/2016 Sb. přiznat nadanému dítěti ani pomůcky jako materiální podpůrné opatření financované státem.

Z důvodu nadání tak mají mít nadané děti rozhodnutím ŠPZ nárok na všechna podpůrná opatření podle § 16 odst. 2 školského zákona, nejen na některá. IVP podle § 18 pak není podpůrným opatřením a nemá na něj nárok žádné dítě, bez ohledu na jeho SVP. Jestliže tedy PPP identifikuje nadání a přizná dítěti podpůrná opatření, pak jde o podpůrná opatření podle § 16 odst. 2 školského zákona. Pokud ŠPZ vydá pouze zprávu, anebo zprávu i rozhodnutí ke vzdělávání nadaného s tím, že má mít i IVP podle § 18 a vše, co

může tento druh IVP obsahovat, pak jde o překročení pravomoci ŠPZ, a jeho postup je proto nezákonný. Školy i zákonní zástupci pak mohou využít revizní proces nebo podat stížnost České školní inspekci.

Podpůrná opatření a jejich přiznávání nadaným

Vyhláška č. 27/2016 Sb. kromě právní definice uvádí nadání jako jeden z příkladů znevýhodnění, která jsou po identifikaci PPP důvodem pro přiznání podpůrných opatření ve druhém až čtvrtém stupni - podle potřeb dítěte, kterému standardní způsob vzdělávání nevyhovuje z objektivních důvodů. Vyhláška č. 27/2016 Sb. zná také kategorii pomůcek pro nadané v části B přílohy č. 1, kde jsou vždy pod označením "K." uvedeni "žáci s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu nadání". Pomůcky jako materiální vybavení jsou výslovně uvedeny mezi druhy podpůrných opatření [§ 16 odst. 2 písm. d)] pro děti, které je potřebují právě proto, aby byly - slovy školského zákona - naplněny jejich "vzdělávací možnosti". Na všechna podpůrná opatření uvedená ve školském zákoně a ve vyhlášce č. 27/2016 Sb. mají přitom děti s identifikovanou SVP právní nárok, školy jsou povinny jim je poskytovat, a stát je proto povinen je školám pro děti financovat.

Jestliže PPP identifikuje nadání dítěte a přizná mu především materiální podpůrná opatření, je mnohdy potřeba doprovodit tento druh podpůrných opatření i dalšími druhy podpůrných opatření tak, aby je nadané děti mohly využívat při vlastní výuce stejně jako ostatní děti se SVP, u kterých je to už přirozené, a ne až v tzv. zájmovém a mimoškolním vzdělávání. Konkrétně půjde hlavně o jinou organizaci výuky a metody práce a o úpravu obsahu vzdělávání (tzv. obohacování učiva). Dále pak půjde i o úpravu očekávaných výstupů ve vzdělávání, protože tyto děti mohou být už v průběhu vzdělávání na 1. stupni základní školy schopny plnit alespoň některé výstupy podle RVP pro vzdělávání středoškolské a někdy i "vyšší", tj. zcela nad výstupy rámcových vzdělávacích programů jako takových. V naprosté většině případů tak půjde u dětí nadaných minimálně o podpůrná opatření ve druhém, spíše však ve třetím stupni, případně i o podpůrná opatření ve stupni čtvrtém. Jak už bylo řečeno, to předpokládá i platná právní úprava.

Aby bylo možné potřebnou podporu vůbec realizovat při výuce jako v případě ostatních dětí, které mají přiznaná podpůrná opatření, je potřebné vytvořit i učitelům prostor pro práci s nadanými, tedy přiznávat ze strany PPP nadaným i podpůrná opatření personální - intervenci ne za účelem doučování, ale právě za účelem rozvoje nadání či dalšího pedagogického pracovníka v případě konkrétní náročnosti vzdělávání nadaných. To vše jsou podpůrná opatření, která jsou školám financována ze státního rozpočtu. Pro školu znamená jejich přiznání dítěti jistotu, že je stát bude financovat, a pro pedagogické pracovníky jistotu, že jim škola jako jejich zaměstnavatel za práci mimo předpokládaný standard běžného vzdělávání i zaplatí. Ani z pohledu nadaných dětí, ani z pohledu škol a učitelů není důvod, proč by právě v případě nadaných neměla být práce pedagogů zaplacená stejně jako v případě jakýchkoli jiných vzdělávacích potřeb dětí se SVP.

Z důvodu nadání tak mají mít nadané děti od 1. září 2016 právě kvůli naplnění svých "vzdělávacích možností" přiznávány rozhodnutím ŠPZ všechny druhy podpůrných opatření podle § 16 odst. 2 školského zákona, které jsou v jejich případě "nezbytné". Jak už bylo uvedeno výše, úprava vzdělávání provedená IVP podle § 18 školského zákona

není podpurným opatřením. Právě proto nelze na vzdělávání nadaných za pomoci IVP podle § 18 ani poskytovat finanční prostředky.

Jak se projevuje podpora nadaným v praxi po 1. září 2016

Mnozí poradenští pracovníci při identifikaci nadání dětem přiznávají nároková podpurná opatření, protože to školský zákon od 1. září 2016 umožňuje. Přitom nerozlišují, jestli jde o dítě i s dalšími odlišnými vzdělávacími potřebami, nebo jen s nadáním, a rozhodnou o přiznání takových podpurných opatření, která umožní naplnit "vzdělávací možnosti" konkrétního dítěte.

Pokud by PPP podpurná opatření bez ohledu na jejich druh nadaným nepřiznávala, šlo by o nerespektování zákonného kritéria "naplňování vzdělávacích možností" těchto dětí. Pokud by ŠPZ přiznávala podpurná opatření jen těm nadaným, kteří mají i další odlišné vzdělávací potřeby, došlo by k situaci, že dětem, které jsou pouze nadané bez další odlišné vzdělávací potřeby, by se podpurná opatření nepřiznávala z důvodu druhu jejich odlišnosti pro "naplňování vzdělávacích možností". Tento eliminační způsob přístupu k poskytování podpurných opatření nadaným by pak znamenal nerespektování principu rovného zacházení při vzdělávání, protože by se podpurná opatření poskytovala podle druhu vzdělávací potřeby, ne na základě její prokázané existence.

Je proto znepokojující, že Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen "MŠMT") zveřejňuje na svých webových stránkách informace, které neodpovídají novému pojetí dítěte se SVP podle školského zákona jako dítěte, které potřebuje pro naplnění svých vzdělávacích možností podpurná opatření.⁸⁾ Naopak, tyto informace jsou schopny vyvolat pochybnosti, či dokonce přesvědčení, že se nový systém podpurných opatření, tedy jejich nárokovost a finanční zajištění, na děti nadané nevztahuje. Konkrétně jde o informace obsažené především v následujících dokumentech:

Stručný přehled vybraných podpurných opatření vhodných pro rozvoj nadání žáků na základních školách a gymnáziích

Tento materiál je specifický v tom, že obsahuje informace, které odpovídají novému systému pojetí dětí se SVP, neobsahuje však informace všechny, např. u personálních podpurných opatření neuvádí asistenta pedagoga (ve třetím a čtvrtém stupni) ani dalšího pedagoga - učitele (ve stejných stupních). Pedagogickou intervenci uvádí jen ve druhém a třetím stupni, už ne ve čtvrtém stupni.⁹⁾ Platným právním předpisům neodpovídá ani informace o možnosti školy, nikoli nároku dítěte získat pro třídu, ve které je šest a více dětí s druhým a vyšším stupněm podpory, asistenta pedagoga jako organizační podporu, ne jako podpurné opatření konkrétního dítěte (§ 18 vyhlášky č. 27/2016 Sb.). Dokument informuje, že do tohoto počtu šesti dětí "nelze zahrnout žáka nadaného nebo mimořádně nadaného, pokud není současně žákem s přiznaným podpurným opatřením (...) z důvodu nějaké speciální vzdělávací potřeby". Nesprávnost a nesystémovost této informace, včetně rozlišování dětí podle druhu jejich SVP, je dána už samotným obsahem dokumentu.

Doporučení - pomůcky pro nadané a mimořádně nadané (metodický list)

Tento dokument obsahuje přehled pomůcek pro nadané podle přílohy č. 1 k vyhlášce č. 27/2016 Sb. Současně opomíjí skutečnost, že v naprosté většině případů se ani nadaný neobejde bez spolupráce s vyučujícími. Proto metodický list budí dojem, že při používání pomůcek nadanými není potřeba žádné pedagogické práce, přestože s narůstající

sofistikovaností pomůcek je jejich součástí i personální podpora v podobě odborného pracovníka při nájmu odborného pracoviště (pomůcka s kódem K.III.2.9). Už jen z povahy uváděných příkladů je zjevné, že využívání pomůcek bez práce pedagogů nebude naplňovat smysl jejich poskytnutí.

Základní informace ke společnému vzdělání

Tento krátký informativní dokument je specifický tím, že důsledně rozlišuje mezi dětmi se SVP a nadanými, současně však výslovně uvádí, že *"žáci se SVP a žáci nadaní mají nárok na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou"*. Vzdělávání nadaných (§ 17 a § 18) bez využití podpůrných opatření (§ 16) je však financováno prostým krajským normativem bez jakéhokoliv dalšího financování, tedy i bez příplatku pro školy na přiznaná podpůrná opatření. Na případné další financování nemají nárok ani školy, ani nadaní. Při dalším výkladu o podpůrných opatřeních se v dokumentu hovoří o obou kategoriích jako o *"znevýhodněných"*. Současně dokument obsahuje už neplatnou definici dítěte se SVP jako dítěte s tzv. školským zdravotním postižením, nebo se zdravotním či sociálním znevýhodněním. Tím tento informační materiál mj. také nerespektuje novou zákonnou definici dítěte se SVP, která je založená na naplňování vzdělávacích možností, ne na zdravotních a jiných handicapech.

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

Tento informativní dokument je charakteristický tím, že se snaží vyložit novou koncepci i její pojmosloví tak, že používá terminologii, která byla tzv. inkluzivní novelou zrušena. Dokument také výslovně uvádí, že *"žáci nadaní a mimořádně nadaní jsou považováni za žáky se SVP jen v případě, že mají přidružené SVP"*.

Zaměřuje rovněž jazykové vzdělávání cizinců (§ 20) za poskytování podpůrného opatření z důvodu jazykové bariéry (§ 16 odst. 2). Tím dochází k popření nároku všech dětí s jazykovou bariérou a bez ohledu na jejich státní občanství na potřebná podpůrná opatření. Nejde tedy jen o podpůrná opatření dětí-cizinců nebo dětí s odlišným mateřským jazykem, ale o státem hrazená podpůrná opatření pro všechny děti, které mají jazykovou bariéru.¹⁰⁾ Právě plné začlenění nadaných a všech dětí s jazykovou bariérou je to, co mají tyto dvě skupiny společné: Místo vzdělávání s využitím přiznaných podpůrných opatření dochází k jejich odkázání na jiné formy vzdělávání, které nejsou podpůrným opatřením, děti na ně nemají právní nárok, a proto stát není povinen je financovat.

Všechny tyto dokumenty, jakož i další kroky pouze destabilizují odbornou práci poradenského sektoru i škol a znejišťují rodiče, a dokonce i samotné nadané děti, které jsou mnohdy schopny pochopit podstatu své odlišnosti. Obsah těchto dokumentů a jejich prezentace vůči odborné i laické veřejnosti tak omezuje práva nejen nadaných, ať už s další odlišnou vzdělávací potřebou, či bez ní, protože od 1. září 2016 nedošlo k žádné změně právních předpisů, která by neumožňovala nadaným získávat podpůrná opatření podle § 16 školského zákona.¹¹⁾

Jak postupovat koncepčně a v souladu s právními předpisy při podporování nadaných ve vzdělávání

Základem je uvědomění si skutečnosti, že nadání je odlišnou vzdělávací potřebou, protože i v případě nadaných je potřeba naplňovat jejich "vzdělávací možnosti". Proto je důležité, aby školy i ŠPZ při péči o nadané respektovaly minimálně následující kroky:

- při pedagogické diagnostice ve školách postupovat stejně jako v případě pedagogické diagnostiky jiných druhů SVP;
- při identifikaci nadání PPP postupovat podle vyhlášky č. 27/2016 Sb., ne podle obecné poradenské vyhlášky č. 72/2005 Sb., která neobsahuje postup pro identifikaci žádné SVP, a proto není ani možné tímto postupem získat žádná podpůrná opatření, tedy ani ta, která právní předpisy s nadáním výslovně spojují;
- při zjišťování SVP dětí jsou ŠPZ povinna postupovat podle školského zákona a prováděcích právních předpisů, ne podle metodických materiálů; pokud se metodika řešící některé otázky odchyluje od právního postupu nebo je schopna způsobit zásah do práv klientů ŠPZ, pak ŠPZ k metodice nepřihlížejí, protože metodika má jen informační charakter a není na rozdíl od právních předpisů právně závazná;
- přiznávat podpůrná opatření podle § 16 odst. 2 školského zákona (a vyhlášky č. 27/2016 Sb.), tj. je-li identifikováno nadání dítěte, vydávat zprávu a doporučení, které zajišťuje financování podpůrných opatření ze státního rozpočtu, ne uvádět, že má škola postupovat jako před 1. zářím 2016, tedy vzdělávat nadané bez nároku na státem financovaná podpůrná opatření;
- poskytovat podpůrná opatření nadaným stejně jako jiným dětem se SVP a nevázat poskytování podpůrných opatření jen na děti s tzv. dvojí výjimečností;
- nečinit dobrovolné aktivity *de facto* povinnými pro nadané děti právě z důvodu identifikovaného nadání, naopak i nadále podporovat zapojování co nejširšího spektra dětí do těchto aktivit bez ohledu na formálně doložené nadání právě na základě prostého zájmu dětí o zájmové aktivity a mimoškolní činnost.

Základem je tedy pracovat s nadanými ve školách a při výuce jako s dětmi se SVP, protože standard vzdělávání hlavního vzdělávacího proudu těmito dětem v mnohém nevyhovuje - stejně jako ostatním dětem se SVP. Tuto souvislost identifikuje v závěrech z tematického šetření ke vzdělávání nadaných z října 2016 i Česká školní inspekce.¹²⁾

Na základě přijetí *Koncepce nadání* došlo v posledních letech k vytvoření Krajských sítí podpory nadání, které koordinují práci odborných pracovníků a institucí v péči o nadané. Krajské koordinátory se pak setkávají v Síti podpory nadání, která propojuje tuto odbornější regionální platformu s praxí vzdělávání nadaných, včetně zájmového a mimoškolního vzdělávání.¹³⁾ Existující zahrnutí nadaných do právních pravidel společného vzdělávání pak deklaroval na konci listopadu 2017 při shrnutí výsledků MŠMT za volební období 2013 až 2017 i bývalý ministr S. Štech, který k agendě inkluze, resp. k požadavkům na její zastavení či zrušení uvedl: "*Znamenalo by to nechat na holičkách 75 % běžných škol, kde již funguje - a sebrat peníze dětem hendikepovaným a také dětem mimořádně nadaným a talentovaným (...).*"¹⁴⁾

Nová právní úprava vzdělávání dětí se SVP tak zahrnuje od 1. září 2016 i děti nadané. Došlo tedy k předpokládanému formálněprávnímu uznání dětí nadaných jako dětí s odlišnými vzdělávacími potřebami, což odpovídá i *Koncepci nadání*. Společně se všemi ostatními zájmovými a mimoškolními aktivitami (nejen) pro nadané by tak během několika málo let mohl vzniknout provázaný systém vzdělávání nadaných. Daleko podstatnější však bude, aby všichni aktéři vzdělávání přijali nadání jen jako další "standardní" druh odlišnosti, u něž není potřeba, aby se nadané děti vzdělávaly bez

potřebného organizačního, metodického, materiálního i personálního zajištění a pedagogové pracovali bez nároku na odměnu za práci jen proto, že vzdělávají právě nadané. Je nesystémové a nekoncepční, a ve svém důsledku i protiprávní nadané z nového systému vzdělávání dětí s odlišnými vzdělávacími potřebami, který zavedla tzv. inkluzivní novela školského zákona, vylučovat, a to bez ohledu na důvody, které takové snahy iniciují.

Největší úsilí tak budeme muset všichni vyvinout ne k údajnému dosažení změn v právních předpisech, ale ve svém pohledu na odlišnost ve vzdělávání. Ta byla a stále je označována pojmy, které mají negativní hodnotící povahu - postižení a znevýhodnění. Navíc je odlišnost primárně vnímána jako automatická zátěž, ne jako pouhá jinakost. Přirozeným následkem tohoto negativního vnímání odlišnosti je pak tak prostá skutečnost, že se nadaní snaží svou odlišnost neprojevat proto, aby nezískali status formálně se lišících - těch "znevýhodněných" a "zatěžujících" ostatní. Čím více se proto český vzdělávací systém otevře odlišnosti, tím méně bude potřeba pojmenovávat a kompenzovat jakoukoli odlišnost, nejen nadání.

1 Nový Systém vzdělávání dětí se SVP umožňuje poskytovat podpůrná opatření např. i umělecky, tedy nekognitivně, nadanému dítěti při vzdělávání v ZUŠ.

2 Pojem student je terminologie školského zákona z roku 1984, která označovala za studenty děti, které se vzdělávaly na středních školách, jejichž studium bylo ukončeno maturitní zkouškou.

3 Tématu IVP mimořádně nadaných dětí jsem se věnovala v článku Ve školském zákoně máme dva druhy individuálního vzdělávacího plánu v Řízení školy č. 1/2018.

4 Charakteristiku a typologii kognitivně nadaných jedinců obsahuje i popularizující odborná literatura, např. HAVINGEROVÁ, J. M. Pět pohledů na nadání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 84-86; STEHLÍKOVÁ, M. Život s vysokou inteligencí: Průvodce pro nadané dospělé a nadané děti. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 65-74 a 99-108.

5 Koncepce Byla schválena MŠMT jako resortní dokument dne 9. září 2014 (viz http://www.nuv.cz/uploads/rovne_prilezitosti_ve_vzdelavani/nadani/legislativa/koncepce_podpory_rozvoje_nadani_2014_2020.pdf; navštíveno dne 16. ledna 2018).

6 Tamtéž, kapitola 1.1., s. 5.

7 Jde o případy nepochopení některých změn tzv. inkluzivní novely školského zákona, které jsem popsala ve člancích Základní nedorozumění o inkluzivní novele školského zákona v praxi škol v prvním roce (2016/2017) v Řízení školy č. 9/2017 a Základní nedorozumění o inkluzivní novele školského zákona v praxi ŠPZ v prvním roce (2016/2017) ve Školním poradenství v praxi č. 5/2017.

8 Jde o dokumenty MŠMT či Národního ústavu pro vzdělávání (NÚV), které jsou zveřejňovány na webu MŠMT jako informace pro širokou veřejnost. Jde hlavně o obsah těch dokumentů, které následně uvádím i s popisem obsahových nejednotností a nepřesností (viz <http://www.msmt.cz/vzdelavani/17-informace-pro-sirokou-verejnost-myty-a-nepravdy>; navštíveno dne 16. ledna 2018).

9 Tento dokument byl ke dni 23. ledna 2018 (tj. po odevzdání textu článku) aktualizován na webu MŠMT tak, že už neobsahuje žádné informace o personálních podpůrných opatřeních pro nadané. Budí proto dojem, že nadaným nelze přiznávat podpůrná opatření, která obsahují právní předpisy. Jde tedy o další snahu metodicky omezovat právní nárok těch dětí, které mají jako příčinu obtíží při vzdělávání identifikováno nadání (viz <http://www.msmt.cz/vzdelavani/14-informace-ke-vzdelavani-nadanych-zaku>; navštíveno dne 31. ledna 2018).

10 Na skutečnost, že jazyková příprava cizinců podle § 20 školského zákona není podpůrným opatřením pro děti s jazykovou bariérou, upozornila i Česká školní inspekce ve svém stanovisku k poskytování poradenských služeb dětem-cizincům a žákům-cizincům (viz <http://www.csicr.cz/getattachment/a11fb238-13ec-49e9-8b54-1e7cab1629c3>; navštíveno dne 16. ledna 2018).

11 Jde o riziko, které jsem popsala v článku Metodické vedení posuzování odlišných vzdělávacích potřeb nesmí měnit právní předpisy v Řízení školy č. 5/2017.

12 "Ve srovnání se vzděláváním dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je tato oblast v praxi škol méně akcentována a mnohem méně propracována. Toto obecné zjištění se týká různou měrou všech stupňů vzdělávání a všech aspektů vzdělávání nadaných (...). Zejména s ohledem na zavádění principů společného vzdělávání je proměna přístupu ke vzdělávání (...) nadaných (...) nezbytná." (viz <http://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Tematicka-zprava-Vzdelavani-nadanych-talentovanych>; navštíveno dne 16. ledna 2018).

13 Aktivity v práci s nadanými popsala náměstkyně ředitelky NIDV Mgr. Irena Hošková v článku Aktuální výzvy podpory nadání na školách i mimo ně v Řízení školy č. 1/2018.

14 Viz <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/ministr-stech-bilancioval-vysledky-msmt>; navštíveno dne 16. ledna 2018.